

SURA EN-NĀZI'ĀT: STRAH OD SVEVIŠNJEG I IZBJEGAVANJE ZLA

Almir FATIĆ

Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu
almirfat75@gmail.com

SAŽETAK: Autor u radu donosi tefsir sure En-Nāzi'āt, koja je 79. kur'anska sura i sastoji se od 46 ajeta. Ime je dobila po prvoj riječi kojom otpočinje, *en-nāzi'āt* (oni koji izvlače nasilno). Objavljena je, prema konsenzusu mufessira, u Meki. Spada u red najranijih sura koje su objavljene u Meki, što potvrđuje i sama glavna tema ove sure, kao i njen cjelokupni sadržaj. Glavna tema sure En-Nāzi'āt, koja se izlaže u nekoliko cjelina, jeste Proživljenje i život na ahiretu.

Ključne riječi: En-Nāzi'āt, 79. sura, tefsir, Sudnji dan, Proživljenje, Onaj svijet

Uvod

En-Nāzi'āt je 79. kur'anska sura, koja se sastoji od 46 ajeta. Ime je dobila po prvoj riječi kojom otpočinje – *en-nāzi'āt* (النَّازِعَاتِ). Objavljena je, prema konsenzusu mufessira, u Meki, poslije sure En-Nebe' (Ibn 'Atiyya, 2001:5/430; Al-Bayḏāwī, 2000: 3/493; Ibn Džuzejj, 2014: 6/303), koja joj prethodi u mus-hafskom rasporedu. Spada u red najranijih sura koje su objavljene u Meki, što potvrđuje i sama glavna tema ove sure, kao i njezin cjelokupni sadržaj.

Glavna tema sure En-Nāzi'āt jeste Proživljenje i život na ahiretu. Ova tema izlaže se kroz sljedeće podteme:

1. zakletve i predočavanje nekih prizora Sudnjeg dana (1-14);
2. kazivanje o Musau, a.s. (15-26);
3. kosmički dokazi Božije jed(i)nosti (27-33);
4. sudbina ljudi na Sudnjem danu, vjernika i poricatelja

Istine, i njihovo konačno boravište (34-41);

5. vrijeme Sudnjega dana (42-46).

Sura En-Nebe' završava spominjanjem Sudnjega dana, a i ova sura otpočinje njegovim spomenom, i to predstavlja aspekt povezanosti ove dvije sure. (Al-Suyūti, 2019:78; Ibn 'Ağība, 2005:8/225)

Ova sura, kao i mnoge druge mekanske sure, otpočinje zakletvama. Zakletve i ljudi koriste u svom govoru, naprimjer, kada se neko obraća drugima koji mu ne vjeruju pa se on, recimo, zakune Allahom da je bio tu i tu. Također, zakletva nekada pokazuje ljutnju onoga ko se zaklinje, naprimjer, kada se zakunemo, ako neko nešto ne uradi, da ćemo prestati komunicirati s njim. Nadalje, zakletva se koristi i onda kada želite da Vaše riječi budu ozbiljno shvaćene. U kontekstu Kur'ana i njegovih zakletvi, to znači da se ljudima skreće pažnja na njegovu ozbiljnost. Na početku mnogih kur'anskih sura, kako rekosmo, vidimo zakletve koje

funkcioniraju kao uvod u ono o čemu sura govori. Prema tome, zakletve imaju vezu s temom i porukom sure (vidi: Ibn Qajjim, 1933).

U arapskome jeziku ima više načina za izražavanje zakletvi. Zakletva se može izraziti sa *ve* (وَ), koje se često koristi u Kur'anu (naprimjer, *ve l-asri*, *ve l-fedžri*, *ve š-šemsu* itd.), sa *bi* (billāhi) i *te* (tellāhi), koje se ne koriste tako često. Ima još jedan način zakletve: upotreba glagola *uksimu* (أُقْسِمُ), ali je interesantno da se u Kur'anu Svevišnji nikada ne zaklinje koristeći samo ovaj glagol, već uvijek prije njega navodi jedno *lā* (لَا): *Lā uksimu* ne shvata se u svom bukvalnom značenju: *Ne kunem se*, što ne bi imalo nikakvog smisla.

1. Ve n-nāzi'āti garkā (وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا)

Tako Mi onih koji izvlače nasilno – En-Nāzi'āt (النَّازِعَاتِ) je participativni (ism fā'il) glagola *neze'a* (نَزَع) koji, između ostalog, znači: *oduzeti*

od, istrgnuti, iščupati iz (vidi: Muftić, 2017:1711-1717). Glagol, dakle, nosi ideju nasilnog izvlačenja, vađenja, čupanja; *garka* (عَرَقًا) znači *potonuti, zaroniti* (Muftić, 1216), a može značiti i da će melec *gušiti* (tugriku) poricatelje Istine u Džehennemu. (Ibn 'Atiyya, 2001:5/430; Ibn Džuzejj, 2014: 6/304)

Kakva nam se ovdje slika predočava? Slika nekoga ko zaranja u nešto i izvlači to nasilu. Većina mufessira kaže da su to melec. (Al-Zamahšari, 2005:1175; Al-Qurtubi, 1996:19/183-186; Al-Baydawī, 2000: 3/493-494; Al-Šawkānī, 2007:1579; Al-Šābūnī, 1981: 3/513) Takvo mišljenje se tradira od Ibn Abbāsa i većine ashaba i tabi'ina. Drugo mišljenje, koje se pripisuje Hasanu el-Basriju i Katādeu, veli da su to zvijezde kada nestanu s neba; treće mišljenje kaže da je to smrt, itd.¹ Mufessir Taberī (2007: 10/8442-8446) kaže da se sva ova i druga mišljenja mogu uzeti u obzir jer sam ajet ne specificira nijedno značenje. Isto veli i za ajete koji slijede (do šestog ajeta). Razlike se javljaju zbog toga što se ne navodi autentični hadis od Muhammeda, a.s., da je o ovim riječima bilo šta rekao, kako ističe Fahrudin er-Rāzī. (1981:31/33)² Mišljenje većine mufessira je najraširenije, a ono se još specificira time da se to *nasilno izvlačenje duša* odnosi na duše poricatelje Istine. Prema tome, Svevišnji se kune melecima – ako usvojimo to mišljenje – koji ulaze u tijelo poricatelja Istine i nasilno im *izvlače* duše.

2. Ve n-nāšitāti neštā

(وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا)

I onih koji izvlače nježno – En-Nāšitāt (النَّاشِطَاتِ) se derivira iz nešeta (نشط) – napraviti uzao na užetu; svezati uzao; također podrazumijeva i kidanje uzla ili čvora užeta bez kakvog napora; otuda nāšit (ناشِط) – rasukivač užeta; neštā (نَشْطًا) je apsolutni objekt glagola

nešeta. (Muftić, 2017:1726-1727) Ovdje je riječ o melecima koji lahko, nježno izvlače dušu vjernicima, poput labavog čvora koji se raskida bez napora i sile. (Al-Māwardī, 2012:6/193; Ibn 'Atiyya, 2001:5/431; al-Qurtubi, 1996:19/184; Al-Šawkānī, 2007:1579)

3. Ve s-sābihāti sebhā

(وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا)

*I onih koji plove brzo – Es-Sābihāt (السَّابِحَاتِ) su oni koji plivaju, plove, sebh (سَبَحَ) je plivanje, i to brzo plivanje koje je lahko i glatko (bez prskanja i sl.). Znači, melec pristupaju ljudskom tijelu lahko i glatko, bez ikakva napora. Ili: oni žure u izvršavanju Božijih naredbi tako da plove svemirom. Također se spominje da se pod *onima koji plove brzo* misli na konje ili na lađe (v. Al-Qurtubi, 1996:19/185; Ibn Kaṭīr, 1996:5/599; Ibn Džuzejj, 2014: 6/304).*

4. Fe s-sābikāti sebkā

(فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا)

Pa se u pobjedi takmiče – Es-Sābikāt (السَّابِقَاتِ) je množina od sābik (سَابِق) – koji pobjedi, prvi stigne, raniji; sebk (سَبَقَ) je prethodnost, prednost, prvenstvo. (Muftić, 2017:719) Melec se takmiče u tome ko će ranije obaviti svoj zadatak i svaki od njih požuruje da što prije obavi zadatak koji mu je dodijeljen. (Ibn al-Ġawzī, 2009:8/102; Al-Qurtubi, 1996:19/185; Al-Šawkānī, 2007:1580)

5. Fe l-mudebbirāti emrā

(فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا)

Tè potpuno naredbe izvršavaju – El-Mudebbirāt (الْمُدَبِّرَاتِ) – kao i sve riječi na početku prethodnih ajeta (En-Nāzi'āt, En-Nāšitāt, Es-Sābihāt, Es-Sābikāt) – jeste particip aktivni glagola debbere (دَبَّرَ) – rasporediti, aranžirati, snovati, pripremiti, napraviti, planirati, organizirati; tedbir (تَدْبِير) je raspoređivanje, planiranje,

smišljanje, kovanje, upravljanje, ravnjanje. (Muftić, 2017:485-486)

Debbere prenosi ideju temeljitog i detaljnog planiranja kao i potpunog izvršenja naredbe. Oba ova značenja mogu se podrazumijevati u ovom ajetu.

Ako se misli na meleke, onda se odnosi na njihove naredbe u vezi s ljudima, vjetrovima, kišom i svime onim čime ih je Allah, dž.š., zaduži(o). A ako se misli na zvijezde, onda su to opisi njihovih kretanja od istoka ka zapadu i njihovog plovljenja u svemiru. Ako se misli na duše, to znači da se one brzo, napuštajući tijela, čupaju iz njih. (Muftić, 2017:485-486)

Budući da prednost dajemo mišljenju da se u navedenim ajetima radi o melecima, postavlja se pitanje smisla Božijeg zaklinjanja melecima? Mevdūdi smatra da je to zbog toga što Arabljani nisu nijekali postojanje meleka, čak su i sami priznavali da melec, u trenutku smrti, odvajaju dušu od tijela. Također, priznavali su da se melec kreću velikom brzinom, da su podređeni Božijoj volji i da shodno njoj upravljaju stvarima u stvorenom svijetu. Nadalje, smatrali su ih, iz neznanja, Božijim kćerima i obožavali ih kao božanstva, ali nisu vjerovali da posjeduju stvarni autoritet. Poenta je u tome da melec koji uzimaju duše iz tijela po Božijoj naredbi – isto tako ih mogu i vratiti po Njegovoj naredbi, što je osnova za rasuđivanje o Proživljenju i životu nakon smrti.³

6. Jevme terdzufu r-rādžifeh

(يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ)

7. Tetbe'uhe r-rādifeh

(تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ)

Na Dan kada se Zemlja žestokim potresom zatrese, / za kojim će slijediti drugi – Nakon zakletvi u prvih pet ajeta, sada slijedi druga tema – opis

¹ Al-Māwardī (2012:6/192) navodi šest mišljenja: 1. melec; 2. smrt; 3. duše; 4. zvijezde; 5. luk strijele; 6. divlje životinje. (Al-Nukat wa al-'uyūn) Ibn al-Ġawzī (2009: 8/101) dodaje i sedmo: strijelci. Savremeni mufessir Amin

Islahi donosi još jedno mišljenje: *jaki vjetrovi*, koje lingvistički argumentira (<http://docvault.tadabbur-i-quran.org/tadabbur-text/volume-9/79/79%20Surah%20Nazi'at.pdf>). (Dostupno: 23.01.2022)

² Al-Rāzī (1981: 33/28-34) daje širu analizu mišljenja o značenjima prvih pet ajeta sure En-Nāzi'āt.

³ Maududi, *Tafhim al-Qur'an*, <http://www.english tafsir.com/Quran/79/index.html> (Dostupno: 20.01.2021)

Sudnjega dana – kao i nova šema rime. Poslije zakletve obično dolazi odgovor (dževābul-kasem), no ovdje tog odgovora nema, on je elidiran (mahzūf). Ako obratimo pažnju na novu temu ove sure koja započinje šestim ajetom, onda se dolazi do zaključka da odgovor glasi: Zaista ćete biti proživljeni i račun polagati! No, neki kažu da su dževābul-kasem upravo ova dva ajeta: šesti i sedmi. (Al-Ṭabarī, 2007:10/8448; Al-Zamaḥšarī, 2005:1175; Ibn al-Ġawzī, 2009:8/102; Al-Šabūnī, 1981:3/513)

Redžefe (رجف) znači (po)zatrešiti; (za)uzdrmati; redžfe (رخصة) je potres, drhtaj, jeza, uzbuna, kucanje srca (Muftić, 2017:591); er-rādžifeh (الرَّادِفَةُ) je potres, žestoki potres Zemlje koji će prestrašiti ljude. U tefsirima se kaže da se pod tim er-rādžifeh misli na “prvo puhanje u Rog” prilikom kojeg će sve živo pomrijeti. Iza tog er-rādžifeh uslijedit će ili pratit će ga (tetbe’uhā) “drugo puhanje u Rog”, kada će svi biti oživljeni i kada, ustvari, započinje Dan suđenja. To “drugo puhanje” naziva se er-rādifeh (الرَّادِفَةُ). (Al-Ṭabarī, 2007:10/4886-4887; Ibn Katīr, 1996:4/600; al-Šabūnī, 1981:3/514)⁴ Riječ er-rādifeh (الرَّادِفَةُ) derivira se iz glagola redefe (رَدَفَ) – slijediti, ići (doći) iza, (uz)japati pozadi. (Muftić, 2017:601) Muterādifāt (مترادفات) su sinonimne riječi.

8. Kulūbun jevme’izin vādžifeh (قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ)

9. Ebsāruhā hāšī’ah (أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ)

Neka srca toga Dana trest će se od straha, / a pogledi njihovi oboreni. – Riječ kulūbun (قُلُوبٌ) nije određena, što implicira da će se neka srca tresti od straha. Vedžifun (وجف) na arapskom označava trk ili kas konja zato što se on nečega uplašio. Tako će se i neka srca – tj. srca poricatelja Istine, nevjernika, licemjera, teških grješnika, zlih ljudi⁵ – toga Dana veoma uplašiti, odnosno, njihova srca će početi lupati i tresti se od straha (خائفة = واجفة). Vādžif (واجف) znači i zemljotres ili potres. (Muftić, 2017:1870)

Zamjenica hā u riječi ebsāruhā (أَبْصَارُهَا njihovi pogledi) odnosi se na srca. Ovo pokazuje da ljudi vide ili gledaju svojim srcima. Jednina od ebsār (أَبْصَارٌ) je besar (بصر) – vid, oko, pogled, zapažanje, percepcija, razlikovanje, uvid, znanje, shvatanje, poznavanje. (Muftić, 2017:115) Širina značenja ove riječi ukazuje na to da viđenje ima utjecaj na srce i razumijevanje. Kada na ovome svijetu vidimo čuda Božijeg stvaranja, potrebno je da o njima razmišljamo i sjećamo se njihova Stvoritelja. Oni koji nisu osjećali strah na ovome svijetu, osjetit će ga na ovaj Dan, koji će biti vidljiv na njihovim licima. A njihovim pogledima toga Dana bit će hāšī’ah (خَاشِعَةٌ) – oboreni. Neki mufessiri kažu da je ovo alegorija (kināje) kojom se izražava poniznost i strah. (Ibn Džujejj, 2014: 6/305)

10. Jekūlūne e innā le merdūdūne fi l-hāfire

(يَقُولُونَ إِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ)

Ovi govore: “Zar ćemo, zaista, biti vraćeni u prvobitno stanje?” – Ovo govore poricatelji Istine ne vjerujući u Proživljenje i ponovno vraćanje u život. Oni misle da je smrt kraj. Riječ merdūdūne (مَرْدُودُونَ) derivira se iz redd (رَدَّ) – povratak, i to tamo gdje niste bili prihvaćeni. Ovdje se misli na povratak u život poslije smrti.

El-Hāfireh (الْحَافِرَةُ) se derivira iz hafr (حَفَرَ). Kada kopaš na pogrešnom mjestu pa ti neko kaže da vratiš tu iskopanu zemlju, tj. na mjesto gdje je prvobitno bila, ta zemlja se naziva – hāfira. Dakle, el-hāfireh je povratak u stanje u kojem se bilo; ovdje: život poslije smrti. Na arapskom se kaže Redž’e a fulān fi hāfiretih, što znači: Taj i taj se vratio odakle je došao (رجع فلان في حافرتة أي رجع من حيث جاء). (Al-Ṭabarī, 2007:10/8449; Al-Šabūnī, 1981:3/513; Muftić, 2017:354) Ovim

⁴ U suri Ez-Zumer (68) ovo stanje se opisuje riječima: وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ I puhnut će se u Rog pa će pomrijeti oni na nebesima i oni na Zemlji, osim onih koje bude Allah izuzeo. Poslije će se puhnuti u Rog po drugi put

poricatelji Istine žele kazati da su mrtvi ljudi ukopani u zemlji i nije moguće da oni ponovo dođu živi na Zemlju.

11. E izā kunnā ‘izāmen nehireh (أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخْرَةً)

“Zar i kad postanemo kosti smrvljene?” – Poricatelji Istine dalje nastavljaju sarkastično izgovarajući navedene riječi. Naime, po njihovoj logici, moguće je da će biti vraćeni u život ako budu mrtvi na nekoliko minuta ili sati, ali “zar i onda kad naše kosti bude smrvljene, istruhle?! ‘Izām (عِظَامٌ) su kosti; jednina ‘azm (عظم); nehīr (نَحْرٌ) – truo, crvotočan, pohaban; nahru-l-‘izām (نحر العظام) – truhljenje kostiju. (Muftić, 2017: 1702)

12. Kālū tilke izen kerretun hāsireh (قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ)

I još kažu: “E to bi bio povratak s gubitkom!” – Glagol kālū (قَالُوا) je sada u prošlom vremenu, što sugerira da je ova izjava bila rjeđe izricana, za razliku od dvije prethodne koje započinju glagolom jekūlūne (sadašnje/buduće vrijeme). Naime, ako se nešto češće govori ili radi, onda se koristi sadašnje/buduće vrijeme, a ako je to rjeđe ili jednokratno, koristi se prošlo vrijeme. Ove riječi poricatelja Istine pokazuju da je među njima bilo onih koji su imali ideju o Proživljenju s tim da bi to bio, kako su rekli, ponovo sarkastično, “povratak s gubitkom”. Kerretun (كَرَّةٌ) znači povratak. Ovim ajetom okončava se diskurs poricatelja Istine.

13. Fe innemā hije zedžretun vāhideh (فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ)

14. Fe izā hum bi s-sāhireh (فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ)

A bit će to samo povik jedan, / i evo njih odjednom na površini zemlje

i oni će, odjednom, ustati i gledati.

⁵ Za razliku od iskrenih vjernika koje toga Dana Neće brinti najveći užas, nego će ih dočekivati melec: “Ovo je vaš dan koji vam je obećan.” لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَرَقُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ (El-Enbijā’, 103)

– *Zedžretun* (زَجْرَةٌ) je *povik* (sajha, nehfa), tj. puhanje u Rog. U suri El-Kamer (9)⁶ kaže se da su sunarodnjaci Nuhu, a.s., kazali da je “luđak” te su onda vikali na njega i time ga otjerali (وَأَزْدُجِرَ) – *vezdudžir* ima zajednički korijen sa *zedžre*). Kao rezultat tog povika, oni će se odjednom pojaviti na površini zemlje i to je nešto što niko neće moći izbjeći.

Riječ *es-sāhireh* (السَّاهِرَة) derivira se iz *seher* (سَهْر) – *bdijenje, besanica, gubitak sna; es-sāhireh* je *zemlja, površina zemlje, besputna pustinja*. (v. Muftić, 2017:792) Kada se čovjek nađe u pustinji, on biva iscrpljen i potrebna mu je voda, pa ako je ugleda, san mu se gubi i nestaje. Komentari Kur’ana vele da je *es-sāhireh* zemljište gdje će čovječanstvo biti okupljeno na Sudnjem danu. (Al-Rāzī, 1981:31/39; Al-Qurtubī, 1996:19/192; Ibn Kaṭīr, 1996:4/600-601) Na taj Dan ljudi će izgubiti san zbog straha, zapravo, sna više i neće biti.

15. Hel etāke hadisu

Mūsā (هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى)

16. Iz nādāhu Rabbuhu

bi l-vādi l-mukaddesi Tuvā

(إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى)

Da li je do tebe došla vijest o Musau? / Kada ga je glasno zovnuo Gospodar njegov u blagoslovljenoj dolini Tuvā – Ovim ajetima otpočinje nova tema. Ovo je sada direktno obraćanje Muhammedu, a.s., iako to slušaju i drugi, kojim se on tješi i njegovi sunarodnjaci upozoravaju na ono što je zadesilo one prije njih.

Riječ *hadīs* (حَدِيث) koristi se za nešto što je *novo, nova vijest*, ili kad se zaboravi neka vijest pa se ona ponovo ispriča ili ispriča na nov način te

se čini kao da se prvi put čula. Upit je o tome da li znate o Musau, a.s., i njegovoj zaostavštini. *El-Mukaddes* (الْمُقَدَّس) znači *čist, blagoslovljen*. *Tuvā* (طُوًى) je *dolina (el-vad – الواد)* u kojoj je Musa, a.s., primio Objavu, dok Muhammed, a.s., prvu Objavu prima u pećini (Hira). Dolina Tuvā ima i naziv “dolina koja je dvaput blagoslovljena”, prvi put kada je Allah u njoj govorio Musau, a.s., a drugi put kada je Musa, a.s., izveo sinove Israilove iz egipatskog ropstva i doveo ih u nju. (Al-Tabarī, 2007:10/8455; Al-Rāzī, 1981:31/39)

17. Izheb ilā Fir'avne innehu

tagā (أَذْهَبَ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى)

Idi Faraonu, on je, zaista, prešao sve granice – Musa, a.s., dobiva naredbu da ide Faraonu, a Muhammed, a.s., poslan je Kurejšijama. Šta je zajedničko Faraonu i Kurejšijama? Zajedničko im je to što su prešli sve granice (طَغَى). Glagol *tagā* (طَغَى) znači *preći mjeru (granicu); nabujati, (iz, pre) razliti se, poplaviti /rijeka/, uzburkati se /more/, uzdignuti se /oblak/, griješiti, biti bezbožan, biti razvratan*. (Muftić, 880) Faraon je prešao granice zato što je (1) sebe proglasio Bogom, kako će se navesti u 24. ajetu ove sure, i (2) što je porobio sinove Israilove. (El-Kasas, 4; Ez-Zuhruf, 54) (Benū Isrā’īl: sinovi Jakuba, a.s.; biblijski Jakov)

Poslanik Musa, a.s., ide Faraonu ne samo radi izbavljenja sinova Israilovih iz ropstva, zapravo, o tome se ovdje ništa i na kaže. Njegov primarni cilj bio je da Faraonu i njegovom narodu pokaže Pravi put, a drugi cilj je bio da, ako Faraon ne prihvati Uputu, sinove Israilove izvede iz njihova ropstva u Egiptu.⁷

Allaha prethodi pokornosti Njemu jer se prvo spominje upućivanje, a potom strah... (دلت الآية على أن معرفة الله مقدمة على طاعته، لأنه ذكر الهداية وجعل الحشية مؤخرة عنها). Također, ajet dokazuje da strah dolazi zajedno sa spoznajom ili znanjem (دلت الآية على أن الحشية لا تكون إلا بالمعرفة). (Al-Rāzī, 1981:31/39)

18. Fe kul hel leke ilā en tezekā

(فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَىٰ أَنْ تَزَكَّىٰ)

19. Ve ehdijeke ilā Rabbike

fe tahšā (وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَحْتَشَىٰ)

I reci: “Da li bi ti da se očistiš, / i da te uputim Gospodaru tvome, pa da budeš bogobojazan?” – Musa, a.s., poziva Faraona na pročišćenje (tj. usvajanje vjerovanja i morala) i bogobojaznost. Ove riječi impliciraju da osoba koja se želi učiniti pročišćenijom i boljom, to i sama mora željeti. Mora postojati nešto dobro u toj osobi da bi joj Allahova uputa koristila.

Glagol *ehdā* (أَهْدَى) znači *(do)vođiti, upraviti, uputiti*, a s prijedlogom *ilā* (إِلَى), kao što je ovdje slučaj, znači *dovesti*. (Muftić, 2017:1816) Ovo sugerira da poslanik Musa, a.s., svojim znanjem može odvesti Faraona do njegova Gospodara (Rabba).⁸ *Dolazak* do Gospodara znači prestanak arogancije i oholosti jer se u čovjeku javlja veliki strah od veličanstva njegova Gospodara, od kojeg onda zavisi ispravan stav prema životu na ovome svijetu.

Hašje (خشية) je *strah* od nekog većeg ili moćnijeg od vas. Istinsko znanje dovodi do straha od Svevišenjeg Gospodara (usp. Fātir, 28). Ovo konzicno kazivanje o Musau, a.s., i Faraonu, na drugim mjestima u Kur’anu ono je opširnije, vidi: Tā Hā, 9-48; Eš-Šu’arā’, 10-17; En-Neml, 7-12; El-Kasas, 29-35, univerzalnog je karaktera i odnosi se na svakog pozivatelja u Istinu i onoga koji je arogantno odbija s pozicija vlasti ili moći.

20. Fe erāhu l-ajete l-kubrā

(فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ)

21. Fe kezzebe

ve ‘asā (فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ)

I onda mu pokaza znak najveći, / ali je on porekao i nije poslušao – *El-Āje* (الْآيَةَ) je *znak ili čudo; el-kubrā* (الْكُبْرَى) – ženski rod; *ekber* [أكبر] – muški rod, pridjev u superlativu, znači *najveći*. Taj *najveći znak* – kojeg se Faraon

⁶ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ *Poricao je prije njih narod Nuhov, i u laž je utjerivao roba Našeg govoreći: “Luđak!” i on je otjeran bio.*

⁷ Maududi, *Tafhim al-Qur’an*, <http://www.englishsafsir.com/Quran/79/index.html>. (Dostupno: 20.01.2021)

⁸ Ovaj ajet dokazuje da spoznaja Svevišnjeg

najviše uplašio – jeste Musaov, a.s., štap koji se pretvorio u veliku zmiju onda kada je Faraon poslao svoje čarobnjake da se takmiče sa Musaom, a.s. (Al-Rāzī, 1981: 31/42; Ibn al-Ġawzī, 2009: 8/104; Al-Baydāwī, 2000: 3/495) Oni su bacili svoja užeta kako bi izgledala kao prave zmije, a onda ih je Musaov štap (zmija) sve progutao. Paralela sa situacijom u Meki je očigledna: najveći znak za Kurejšije mnogobošce bio je Kur'an, čudesna Knjiga. Dvadeset prvi ajet objašnjava kako se ponio Faraon kada je vidio najveće čudo. On je porekao, doslovno, slagao (كَذَّبَ), tj. lagao protiv svega onoga s čime je došao Musa, a.s. (pošto glagol *kezzebe* nema objekta). To njegovo laganje nije bilo utemeljeno jer nije imao razloga za to osim činjenice da je bio ohol i arogantan. *Āsā* (عَصَى) znači *ne poslušati, odbiti*, iako znaš da je to nešto dobro za tebe. Isto ovo odnosi se na sve one koji lažu protiv Proživljenja, Sudnjega dana ili poruke Kur'ana.

22. Summe edbere

jes'ā (ثُمَّ أَذْبَرَ يَسْعَى)

23. Fe hašere fe nādā (فَحَشَرَ فَنَادَى)

Potom planirao hodajući tamo-amo, / pa je okupio i glasno pozvao – Već smo ukazali na glagol *debbere* (دَبَّرَ) koji označava planiranje s dubokim razmišljanjem, dok glagol *edbere* (أَدْبَرَ) označava planiranje bez mnogo razmišljanja. Ovo govori da je Faraon nešto planirao, ali bez mnogo razmišljanja, vjerovatno zbog straha od gubljenja autoriteta. On planira (edbere) šta dalje hodajući tamo-amo (*jes'ā* – يَسْعَى). Zamahšerī (205:1176) i Sābūnī (1981:3/515) vele da se okrenuo i hodao tamo-amo zbog straha od velike zmije أي لما رأى الثعبان أذبر مرعوباً، يسعى يسرع في مشيته). Iz drugih mjesta u Kur'anu saznajemo da je poslanika Musaa, a.s., Faraon nazvao: (1) luđakom,

(2) sihirbazom i (3) onim ko želi da protjera ljude iz zemlje. Nijedna od ovih optužbi nije mu uspjela, tako da postaje sve nervozniji. (Tā Hā, 71) Kada istina udari na laž, ova potonja se upravo tako ponaša.

Hašere (حَشَرَ) znači *sakupiti*; više se koristi za životinje (sakupiti stado). Ovim se implicira da je Faraon nasilu sakupio svoje ljude: čarobnjake, vojsku i pristalice i održao im govor.

24. Fe kāle ene rabbukumu

l-e'alā (فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى)

25. Fe ehazehullāhu

nekāle l-āhireti ve l-ūlā

(فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَى)

Te rekao: "Ja sam gospodar vaš najveći!" / I Allah ga je kaznio za ove riječi, a i za one prijašnje – Faraon sada glasno ponavlja ono što su drevni Egipćani već znali – moraju ga prihvatiti kao njihova gospodara (rabba) sviđalo se to njima ili ne. On izgovara *Ja sam gospodar vaš najveći!* kako bi potvrdio svoj autoritet jer je osjetio da bi ljudi mogli povjerovati Musau, a.s. Mevdūdi smatra da Faraon nije sebe nazvao božanstvom i gospodarom u vjerskom već u političkom smislu! On je vjerovao da samo on posjeduje suverena prava, u njegovom kraljevstvu niko nije vladao mimo njega i samo su njegove naredbe bile izvršne.⁹ Sam Kur'an pruža svjedočanstvo da je i on sam vjerovao u druga božanstva. (El-E'arāf, 127; Ez-Zuhurf, 53) Ovo Faraonovo obraćanje na nekoliko mjesta u Kur'anu navodi se slično, naprimjer, u Eš-Šu'arā' 29; El-Kasas 38; Ez-Zuhurf 51-52, pokazuje njegovu aroganciju, ali, istovremeno, i njegovu slabost.

U 25. ajetu otkriva se da je Svevišnji strogo kaznio Faraona. *Nekāl* (نَكَالَ) je *egzemplarna* (stroga), *opomena* ili *upozorenje*; *nīkl* (نِكل) su *okovi*, *lanci* (množina *enkāl* – أنكال). (Muftić, 2017:1777) Riječi *el-āhireti ve l-ūlā* (الْآخِرَةِ وَالْأُولَى) mogu označavati

(1) ranije i kasnije zločine Faraona te (2) kaznu na ovom i budućem svijetu. (Al-Tabarī, 2007:10/8459-8406; Al-Māwardī, 2012:6/198; Ibn 'Atīyya, 2001:5/434; Al-Qurtubī, 1996:19/194) Od Faraona je napravljen primjer za druge. Ironično je to što je on svojim podanicima govorio da će od njih napraviti primjer drugima. Faraon je primjer i Kurejšijama i svima poslije, jer je u prošlosti kažnjen neko ko je bio mnogo moćniji i bogatiji od njih.

26. Inne fi zālike le 'ibreten li

men jahšā (إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَن يَخْشَى)

Zaista je u tome pouka za onoga ko se boji – *Ibretun* (عِبْرَةٌ) je *pouka*, *lekcija*. U ovom kazivanju je pouka ili lekcija "za onoga ko se boji", tj. boji se Svevišnjeg Allaha, Sudnjega dana ili završetka sličnog Faraonovom. Kada se ljudi previše uzohole i pomisle da su veliki, treba ih podsjetiti na Faraona i njegovu sudbinu.

27. E entum ešeddu

halkan emi s-semā' u benāhā

(أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا)

28. Refe'a semkehā fe sevvāhā

(رَفَعَ سَعْيَهَا فَسَوَّاهَا)

Da li je vas teže stvoriti ili nebo? On ga je sazdao, / visoko digao svod njegov i uravnotežio ga – Ovim ajetima započinje nova tema unutar ove sure, gdje se redaju argumenti za ponovno proživljenje i život nakon smrti. Pod stvaranjem ovdje se misli na proživljenje ljudi i pitanje je retoričke naravi, s dozom prijekora. Isti ovaj argument za život poslije smrti navodi se na nekoliko mjesta u Kur'anu, naprimjer, u: Jā Sīn 81, El-Mu'min 57. *Es-Semā'* (السَّمَاءُ) je sve ono što je iznad nas, *nebo*, *prostor*. *Benā* (بَنَى) znači *izgraditi*, *sazdati*. *Refe'a* (رَفَعَ) znači *podići*; *semk* (سَمَكٌ) je *nebeski svod*; *sevvā* (سَوَّى) znači *uporediti*, *izjednačiti*, *uravnotežiti*. (Muftić, 2017:780, 804)

⁹ Maududi, *Tafhim al-Qur'an*, <http://www.english tafsir.com/Quran/79/index.html>. (Dostupno: 20.01.2021)

29. Ve agtaše lejlehā ve ahredže duhāhā (وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا)

30. Ve l-erda ba'de zālike dehāhā (وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا)

I učinio tamom noći njegove, a dane svijetlim. / A Zemlju je poslije toga¹⁰ prostranom učinio – Više je glagola u Kur'anu, pogotovo u njegovom posljednjem džuzu, koji opisuju noć, npr. ve l-lejli izā 'as'ase; ve l-lejli izā jagšā; gāsikin izā vekab. Ovdje se koristi glagol agtaše (أَغْطَشَ) – biti mračna, smrknuti se (noć), učinit tamnom (noć – Bog). (Muftić, 2017:1226) A onda iz takve mračne noći Svevišnji izvodi svjetlost u kasno jutro (duhāhā), kada je sve tako jasno. Glagol ahredže (أَخْرَجَ) – ovdje: izvlačiti, izvoditi – ima široko značenje u arapskome jeziku i upotrebljava se u različitim situacijama. (Muftić, 2017:367). El-Erd (الأرض) je zemlja; debā (دَحَى) znači prostrijeti, raširiti; dabve (دحوة) – nojevo jaje; udhuve (أدحوة) ili udhijje (أدحية) – nojevo leglo, gnijezdo, mjesto gdje noj polaže svoje jaje. (Muftić, 2017:492) Zato su neki rekli da je ovo aluzija na to da je Zemlja nešto slično nojevom jajetu. (Nedždžar, 2020:117) Prostranstvo koje je Svevišnji dao Zemlji podsjeća na sābire Sudnjega dana.

31. Ahredže minhā mā'ehā ve mer'āhā (أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا)

32. Ve l-džibāle ersāhā (وَالْحِبَالُ أَرْسَاهَا)

Iz nje je izveo vodu i pašnjake, / i planine učvrstio – Ma' (ماء) je voda; riječ el-mer'ā (المرعى) – derivirana iz glagola ra'ā (رَاعَى) pasti travu – označava ispašiste, pašnjak, livadu. (Muftić, 2017:

542) Riječ je o mjestu punog zelenila na kojem životinje pasu i pogodno je za njihovu kao i ljudsku prehranu. Na širokoj i prostranoj Zemlji ljudi mogu pronaći vodu i uzgajati hranu za sebe i svoje životinje. Glagol *ersā* (أَرَسَى) znači: biti čvrst, čvrsto stajati, učvrstiti, utvrditi, usidriti, ukotviti; *mersā* (مرسى) je luka, pristanište, luka. (Muftić, 2017:609) Planine su, poput sidra koje se baca u vodu, čvrsto u Zemlji. Kasnije će se u ovoj suri navesti i riječ *mursen* (مُرْسَى) – rok, vrijeme (događanja).

Činjenice navedene u prethodnim ajetima ukazuju na to da se ništa ne događa slučajno i nasumično, već da iza toga stoji savršena moć, mudrost i znanje.

33. Metā'an lekum ve li

en'amikum (مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ)

Na uživanje vama i stoci vašoj – Metā' (متاع) su stvari za korištenje ili upotrebu. Sve stvari na ovom svijetu date su nam na korištenje ili upotrebu. Također, ova riječ znači i uživanje, naslađivanje; glagol temette'a (تمتع) znači uživati, naslađivati se. (Muftić, 2017:1599-1600) U korištenju stvari na ovome svijetu mi možemo uživati u pokornosti Svevišnjem Allahu, a ne u griješnju prema Njemu, njihovom Darovatelju.

34. Fe izā džā'eti t-tāmmetu

l-kubrā (فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى)

35. Jevme jetezekkeru l-insānu

mā se'ā (يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى)

A kada dođe Nevolja najveća, / na Dan kada se čovjek bude detaljno sjećao onoga što je radio – Et-Tāmmetu-l-kubrā (الطَّامَّةُ الْكُبْرَى) je Najveća nevolja

*ili nesreća koja se ne može izbjeći. Toga Dana – Dana "drugog puhanja" ili Sudnjega dana (Ibn 'Atiyya, 2001:5/434; Al-Rāzī, 1981:31/51; Al-Qurtubī, 1996:19/198) – čovjek će se u potpunosti sjetiti svega "za čim je koračao" (مَا سَعَى – مَا سَعَى) i prije nego što mu bude pokazana Knjiga njegovih zapisanih djela. Riječ *jevme* (يَوْمَ) navedena je na početku ajeta kako bi se specificirao (ihtisās) samo taj Dan. Bit će to temeljito i detaljno ljudsko sjećanje (na koje sugerira glagol *jetezekkeru* – يَتَذَكَّرُ – u svom punom obliku) o dobru i zlu na ovome svijetu.*

36. Ve burrizeti l-Džehimu

limen jerā (وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَى)

*I kada se bude ukazala Velika vatra svakome ko vidi – Burriže (بُرِّزَتْ) je pasiv prošlog vremena glagola berreze (بَرَزَ) – pokazati, objaviti. (Muftić, 2017:98) Džehim (الْجَحِيمُ) je velika, žestoka (džehennemska) vatra. Derivira se iz riječi *džuhm* kojom se označava pogled lava u trenutku kada se sprema da se baci na svoj plijen. Džehim zuri u svoju žrtvu, spreman na napad, tj. da dočeka i prihvati one koje će ući u njega.¹¹*

37. Fe emmā men

tagā (فَأَمَّا مَنْ ظَنَّ)

38. Ve āsere l-hajāte

d-dun'jā (وَأَنَّ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا)

39. Fe inne l-Džehime hije

l-me'vā (فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى)

Onda će onome koji je prešao sve granice / i dao prednost životu na ovome svijetu – / sigurno Vatra utočište biti – Vidjeli smo, u 19. ajetu, da je

¹⁰ Ovo *poslije toga* (بَعْدَ ذَلِكَ) ne implicira da je Zemlja stvorena nakon stvaranja nebesa. Riječ je o osobenom stilu izražavanja. Naime, na nekim mjestima u Kur'anu prvo se spominje stvaranje Zemlje, a potom stvaranje nebesa (npr. El-Bekare, 29), a na drugim mjestima je obrnuto. Ovdje nije riječ

o kontradiktornosti jer ni na jednom tom mjestu nije cilj reći šta je prvo, a šta drugo stvoreno. Tamo gdje kontekst iziskuje da se istakne Božija neograničena moć, prvo se spominju nebesa, a zatim Zemlja, a tamo gdje kontekst iziskuje da ljudi cijene i priznaju blagodati Zemlje, ona se prvo i spominje.

(Maududi, *Tafhim al-Qur'an*, <http://www.englishsirsir.com/Quran/79/index.html> (Dostupno: 20.01.2021)

¹¹ Surah at-Takathur – (The *Rivahy* inworld increase), <https://www.scribd.com/document/33405090/SurahTakathur-MiracleDreamTafseer-NoumanAliKhan>. (Dostupno, 28.05.2019)

Musa, a.s., poslan Faraonu zato što je on prešao sve granice (طَعَنَ). Prema tome, onaj ko bude prelazio mjeru ili granice, on će vidjeti žestoku Vatra i ući u nju. Glagol *tagā* (طَعَنَ) ima i značenje *pobune* protiv Svevišnjeg Boga. Prelazak granice, tj. pobuna protiv Svevišnjeg ogleđa se i davanju prednosti (*āsere* – آتَرَ) ovosvjetskim nad onosvjetskim životom, iako takva osoba možda neće nijekati onosvjetski život.

El-Me'vā (المَأْوَى) je *mjesto za traženje utočišta od opasnosti*. Ovim se sarkastično ističe da će žestoka vatra poricateljima Istine biti utočište od opasnosti. Na njihovo sarkastično pitanje (u 12. ajetu) dat je sarkastičan odgovor.

40. Ve emmā men hāfe

mekāme Rabbihi ve nehe

n-nefse 'ani l-hevā (وَأَمَّا مَنْ
خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَدَعَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ)

41. Fe inne l-Džennete hije

l-me'vā (فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ)

A onome koji je strepio zbog stajanja pred Gospodarem svojim i suzdržavao dušu od prohtjeva/– sigurno će Džennet biti utočište – U kratkom kazivanju o Musau, a.s., u ovoj suri saznali smo da istinsko znanje vodi strahu od Svevišnjeg. *Hāfe* (خَافَ) znači *bojati se, strepiti*; *mekām* (مَقَامَ) je *mjesto*. Nakon takvog straha čovjek će se neminovno boriti protiv strasti (*el-hevā* – الهَوَىٰ).¹² Zapravo, ovdje se govori o suzdržavanju ili obuzdavanju *nefsa*, tj. onoga što je u nama kada nas to poziva na zlo, strasti, prohtjeve, isprazne želje i sve loše navike. Onome ko usvoji takvo ponašanje, utočište će biti – Džennet.

¹² Sahl al-Tustarī je, imajući na umu gornji ajet, rekao: “Ostavljanje strasti je ključ Dženneta”, a ‘Abdullah b.

42. Jes'elūneke 'ani s-sā'ati

ejjāne mursāhā

(يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا)

43. Fīme ente min

zikrāhā (فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا)

44. Ilā Rabbike

muntehāhā (إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا)

Pitaju te o Sudnjem danu: “Kada će se zaista dogoditi?” – Poricatelj Istine ponovo su sarkastični, sada pitaju o vremenu Sudnjega dana, tj. o tome *kada će biti usidren, kada će čvrsto nastati*, jer se koristi riječ *mursāhā* (مُرْسَاهَا), slično kao i u 32. ajetu gdje se koristi za čvrsto usidrene planine na Zemlji – jer većina njih tada nije u to vjerovala, niti da ovaj svijet ima svoj završetak. Mufessiri navode da su mekanski idolopoklonici čuli za nazive Sudnjega dana koje Kur'an spominje pa su sarkastično upitali: “Kada će se on desiti?!” (Al-Rāzī, 1981:31/53; Al-Qurtubī, 1996:19/200; Al-Šabūnī, 1981:3/517)

A kako da ti zboriš o njemu?/ Samo Gospodar tvoj zna o njemu – Poslanikova, a.s., dužnost je da samo prenese poruku o dolasku tog Dana i da na njega upozori, a on ne zna, niti treba da zna kada će se on zbiti. Sljedeći ajet to jasno ističe:

45. Innemā ente munziru men

jahšāhā (إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ مِّنْ يُحْشَاهَا)

46. Keennehem jevme

jerevnehā lem jelbesū illā

'ašijjeten ev duhāhā (كَأَنَّهُمْ
يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَسُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا)

Ti si samo opominjatelj onoga koji ga se bude bojao! / A njima će se učiniti,

Mas'ūd: “Vi živite u vrijeme u kojem istina upravlja prohtjevima, a doći će vrijeme u kojem će prohtjevi

onoga Dana kada ga vide, da su ostali samo jednu večer ili jedno jutro njezino – Motiv straha (hašje) nekoliko se puta ponavlja u ovoj suri. Pod “Danom kada ga vide” misli se na Sudnji dan ili na Džehennem. Ljudi će se tada prisjetiti ovoga svijeta i reći da su na njemu ostali (*lem jelbesū* – لَمْ يَلْبَسُوا) jedno ‘*ašijje* (عَشِيَّةً), tj. jednu večer, preciznije: ‘*ašijje* je period od momenta zalaska sunca pa do momenta padanja mraka, ili jedno *dubā* (ضُحَى) – kasno jutro do podne.

Dakle, u odnosu na dužinu Sudnjega dana, ovaj svijet ljudi će pamtiti samo kao malo uvečer ili kasno ujutro do podne. I kakvo će samo željenje tada spopasti one koji su preferirali ovaj kratki život u odnosu na ahiret!

Zaključak

Iz sadržaja sure En-Nāzi'at, između ostalih, deriviramo sljedeće zaključke: 1. strah od Svevišnjeg ima dragocjenu vrijednost za vjernika; 2. promjena nabolje i postajanje boljim čovjekom u moralnom smislu podrazumijeva volju za promjenu i dobro; 3. put ka Džennetu vodi preko straha od Svevišnjeg Allaha i suprotstavljanja zlu, strastima, prohtjevima i svim lošim navikama; 4. sve što je poricatelj Istine mislio da je veliko na ovome svijetu, na Sudnjem danu ono će biti beskorisno; 5. sve u kosmosu ima svoju svrhu i smisao pa tako i stvaranje čovjeka kao i njegovo djelovanje; 6. čovjek će biti odgovoran i pitan za svoje djelovanje na ovome svijetu.

upravljati istinom, pa se utječemo Svevišnjem od tog vremena.” (Al-Qurtubī, 1996:19/199)

Literatura

Al-Bayḍāwī, Našir al-Dīn (2000). *Anwār al-Tanzīl wa asrār al-ta'wīl*. Beirut: Dār al-rušd.

Al-Ġawziyya, Ibn Qajjim (1933). *Al-Tibyān fī aqsām al-Qur'ān*. Beirut: Dār al-ma'rifa, 1933.

Ibn 'Aġiba, al-Hasani (2005). *Al-Baḥr al-madīd*. Beirut: Dār al-kutub al-'ilmiyya, 2005.

- Ibn 'Atiyya, al-Andalusī (2001). *Al-Muḥarrar al-waḡīz fī tafsīr Kitāb al-azīz*, Beirut: Dār al-kutub al-'ilmiyya.
- Ibn al-Ġawzī, Abū al-Faraġ (2009). *Zād al-masīr fī 'ilm al-tafsīr*. Beirut: Dār al-fikr.
- Ibn Džuzejj (2014). *Olakšani komentar Kur'ana 6*. Preveo Nedžad Ćeman. Sarajevo: Libris.
- Ibn Kaṭīr (1996). *Tafsīr al-Qur'ān al-azīm*. Kuwait: Ġam'iyya ihyā' al-turāṭ al-islāmī.
- Al-Qurṭubī, Abū 'Abdullāh (1996). *Al-Ġāmi' li aḥkām al-Qur'ān*. Cairo: Dār l-hadīṭ.
- Al-Māwardī, Abū al-Ḥasan (2012). *Al-Nukat wa al-'uyūn*, Beirut: Dār al-kutub al-'ilmiyya.
- Maududi, *Tafhīm al-Qur'an*, <http://www.english tafsīr.com/Quran/79/index.html>.
- Muftić, Teufik (2017). *Arapsko-bosanski rječnik*. 4. izd. Sarajevo: El-Kalem.
- Nedždžar, Zaglul Ragib Muhammed (2020). *Zemlja – znak naučne nadnaravnosti Kur'ana*. Preveo Ahmed Serdarević. Sarajevo: Dobra Knjiga.
- Al-Rāzī, al-Faḥr (1981). *Mafātiḥ al-ġayb*. Beirut: Dār al-fikr.
- Al-Šabūnī, Muḥammad 'Alī (1981). *Šafwa al-tafsīr*. Beirut: Dār al-Qur'ān al-karīm
- Al-Suyūṭī, Ġalāl al-Dīn (2019). *Tanāsug al-durar fī tanāsib al-suwar*. S.l. Maktaba al-Imām al-Suyūṭī.
- Al-Šawkānī, Muḥammad b. 'Alī (2007). *Faṭḥ al-Qadīr*. Beirut. Dār al-ma'rifa.
- Al-Ṭabarī, Ibn Ġarīr (2007). *Ġāmi' al-bayān 'an ta'wīl āy al-Qur'ān*. Cairo: Dār al-salām.
- Al-Zamaḥšarī, Abū al-Qāsim (2005). *Tafsīr al-Kaššāf*. Beirut: Dār al-ma'rifa.

الموجز

أمير فاتيتش

سورة النازعات: تقوى الله وترك الشر

يقدم الكاتب في هذا المقال تفسير سورة النازعات، وهي السورة القرآنية التاسعة والسبعون، وتتكون من ٦٤ آية. وقد اشتق اسمها من الكلمة الأولى التي تبدأ بها «النازعات» (الملائكة التي تنزع أرواح العصاة بقوة)، وقد أجمع المفسرون على أنها أنزلت في مكة المكرمة. وهي من أوائل السور المكية، ويؤكد ذلك الموضوع الرئيس لهذه السورة ومحتواها بأكملها. إن الموضوع الرئيس لسورة النازعات، والذي يتم تقديمه في عدة وحدات، الحديث عن البعث والحياة في الآخرة. الكلمات الرئيسية: النازعات، السورة ٩٧، التفسير، يوم القيامة، البعث، الآخرة.

Summary

SURA AN-NĀZĪ'ĀT:

Fearing the Almighty and refraining from evil

The author here presents a tafsīr of surah An-Nāzi'āt, the 79th surah in the Qur'an which comprises of 46 ayahs. It was named after the word it begins with, *an-nāzi'āt* (those who strip out harshly). According to the consensus of mufassirs it was revealed in Mecca. It is one of the first surahs revealed in Macca which is evident from its main topic and its context as well. The subject matter in surah An-Nāzi'āt is the resurrection and the life Hereafter.

Keywords: An-Nāzi'āt, 79th surah, tafsir, the Judgement day, the Resurrection, Hereafter